

FOSTER CARE SYSTEM IN POLAND AND SLOVAKIA. COMPARATIVE ANALYSIS

SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ W POLSCE I NA SŁOWACJI. ANALIZA PORÓWNAWCZA

Marzena Ruszkowska^{1,B-F}, Soňa Lovašová^{2,B-F}

¹ Department of Pedagogy, John Paul II University of Biała Podlaska, Poland
Zakład Pedagogiki, Akademia Bialska im. Jana Pawła II, Polska

² Faculty of Arts, Department of Social Work, Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Republic of Slovakia
Wydział Sztuki, Katedra Pracy Socjalnej, Uniwersytet Pavola Jozefa Šafárika w Koszycach, Republika Słowacka

Ruszkowska, M, Lovašová, S., (2023). Foster care system in Poland and Slovakia. Comparative analysis / System pieczy zastępczej w Polsce i na Słowacji. Analiza porównawcza, Social Dissertations / Rozprawy Społeczne, 17(227-238). <https://doi.org/DOI: 10.29316/rs/175191>

Authors' contribution /
Wkład autorów:
A. Study design /
Zaplanowanie badań
B. Data collection /
Zebranie danych
C. Data analysis /
Dane – analiza i statystyki
D. Data interpretation /
Interpretacja danych
E. Preparation of manuscript /
Przygotowanie artykułu
F. Literature analysis /
Wyszukiwanie i analiza
literatury
G. Funds collection /
Zebranie funduszy

Tables / Tabele: 2

Figures / Ryciny: 0

References / Literatura: 12

Submitted / Otrzymano:
16.10.2023

Accepted / Zaakceptowano:
13.11.2023

Abstract: The functioning of the foster care system seems to be a particularly relevant issue, as several children are placed in it every day, and the applicable regulations adopted by other European countries are worth analysing.

Material and methods: This publication is intended as an attempt to compare the solutions adopted in the Slovak Republic and Poland regarding the foster care system. The comparative analysis is based on available research, legal regulations and statistical data.

Results: Both countries practice deinstitutionalisation, i.e. the placement of children from dysfunctional families in family-type care in the first instance. The Slovak system is much less developed than the Polish system.

Conclusions: Differences between the systems are visible, for example, in the requirements for foster carers, the types of funding and the length of stay of adult foster carers in the system.

Keywords: foster care, Poland, Slovakia, comparative analysis

Streszczenie: Problematyka dotycząca funkcjonowania systemu pieczy zastępczej wydaje się szczególnie istotna, bowiem codziennie trafia do niego kilkoro dzieci, przy czym warto poddawać analizom regulacje przyjmowane przez inne kraje europejskie.

Materiał i metody: Niniejsza publikacja ma stanowić próbę porównania rozwiązań przyjętych w Republice Słowackiej i w Polsce odnośnie systemu pieczy zastępczej. Analiza porównawcza powstała na podstawie dostępnych badań, regulacji prawnych oraz danych statystycznych.

Wyniki: W jednym i drugim kraju mamy do czynienia z deinstytucjonalizacją, czyli umieszczeniem dzieci z rodzin dysfunkcyjnych w pierwszej kolejności w pieczy o charakterze rodzinnym. Przy czym system słowacki jest znacznie mniej rozbudowany jak system polski.

Wnioski: Różnice między systemami widoczne są m.in. w wymogach stawianych opiekunom zastępczym, rodzajach finansowania, a także długości pobytu pełnoletnich wychowanków w tym systemie.

Słowa kluczowe: piecza zastępcza, Polska, Słowacja, analiza porównawcza

Address for correspondence: Marzena Ruszkowska, Zakład Pedagogiki, Akademia Bialska im. Jana Pawła II, Sidorska 95/97, 21-500, Biała Podlaska, Polska; email: r-ska.marzena@wp.pl
ORCID: 0000-0003-3262-6641

Copyright by: Akademia Bialska im. Jana Pawła II, Marzena Ruszkowska, Soňa Lovašová

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives 4.0

International (CC BY-NC-ND 4.0). License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Introduction

As the basic and natural environment for human life and development, the family has always been one of the main areas of research interest for educators, sociologists, psychologists and social politicians. Of particular interest is the family environment that poses an actual or only potential threat to the functioning of its members, especially children. Sylwia Badora and Jan Basiaga (2014). It is worth stressing after Grażyna Gajewska (2021) that each child needs to have a caregiver which means not only the biological parents, but also a 'social guardian', i.e. the legal guardian, often a professional one, who may be one or more persons, a family and institutional forms (formal and informal).

If biological parents do not fulfil their role they will receive help and support. The childcare system is to be based primarily on intense work with children and their natural families (Ruszkowska, 2013). However, the living conditions of many families that change for the worse increasingly highlight the need for various forms of assistance to families and children, including the creation of a foster care system in the form of institutions, individuals and activities to provide temporary care and upbringing for children (Matejek, 2015).

The functioning of the foster care system seems to be a particularly relevant issue as several children are placed in it every day (Kolankiewicz, 2022) and the applicable regulations adopted by other European countries are worth analysing because no system is perfect. This publication is intended as an attempt to compare the solutions adopted in the Slovak Republic and in Poland, while dealing only with selected aspects of these systems, i.e. the forms of foster care, the number of foster communities and the types of benefits available to family forms.

Wprowadzenie

Rodzina będąc podstawowym, naturalnym środowiskiem życia i rozwoju człowieka od zawsze stanowiła jeden z głównych obszarów zainteresowań badawczych pedagogów, socjologów, psychologów, polityków społecznych. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się środowisko rodzinne stwarzające faktyczne bądź tylko potencjalne zagrożenie dla funkcjonowania swoich członków, szczególnie zaś dzieci. Sylwia Badora i Jan Basiaga (2014) podkreślają, że w tych środowiskach mamy do czynienia z rażącymi niedostatkami opiekuńczo-wychowawczymi oraz niezaspokajaniem ważnych dla życia i rozwoju dzieci potrzeb. Warto podkreślić za Grażyną Gajewską (2021), że każde dziecko musi mieć opiekuna, przy czym chodzi nie tylko o rodziców biologicznych, ale o „opiekuna społecznego”, opiekuna prawnego, często profesjonalistę, którym może być osoba, osoby lub formy rodzinne i instytucjonalne (formalne i nieformalne).

W przypadku gdy rodzice biologiczni nie wywiązują się ze swej roli otrzymują pomoc i wsparcie. System opieki nad dzieckiem bazować ma przede wszystkim na intensywnej pracy z dzieckiem i jego rodziną naturalną (Ruszkowska, 2013). Jednakże niekorzystnie zmieniające się warunki życia wielu rodzin coraz częściej uwiadcniają potrzebę tworzenia różnego rodzaju form pomocy rodzinie i dzieciom, w tym również tworzenia systemu pieczy zastępczej w postaci instytucji, osób i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom (Matejek, 2015).

Problematyka dotycząca funkcjonowania systemu pieczy zastępczej wydaje się szczególnie istotna bowiem codziennie trafia do niego kilko- ro dzieci (Kolankiewicz, 2022), przy czym warto poddawać analizom regulacje przyjmowane przez inne kraje europejskie, bowiem żaden system nie jest doskonały. Niniejsza publikacja ma stanowić próbę porównania rozwiązań przyjętych w Republice Słowackiej i w Polsce, przy czym dotyczy tylko wybranych aspektów tychże systemów, tj. formy pieczy zastępczej, liczebność środowisk zastępczych oraz rodzaje świadczeń przysługujących formom rodzinnym.

Foster care system in Slovakia

Each country has legally regulated custody arrangements for children who, for various reasons, cannot remain in the care of their biological parents. In the Slovak Republic, this area is regulated pursuant to the Act No. NIE. 36/2005 Kol. Family Act amending certain acts. Following the transformation of children's homes between 2000 and 2004 (Mikloško, Chovancová, Bezáková, 2022), three basic forms of childcare provided by another person are possible: • personal foster care, • respite care, • institutional care.

As far as personal foster care for a minor child is concerned, the court may entrust it to a natural person permanently residing in the territory of the Slovak Republic, who has full legal capacity and personal conditions, in particular conditions relating to health, personality and moral conditions, and leads a lifestyle guaranteeing that he/she will provide personal foster care in the interest of the minor child. The person entrusted with the personal foster care of a minor child is obliged to care for the child to the same extent as the parents.

At least once every six months, the court evaluates the provision of personal foster care in cooperation with the child welfare authority or in cooperation with other individuals familiar with the minor's situation, and in particular the quality of the child's care shall be evaluated, and an analysis shall be made of the situation of the biological parents and the possibility of returning the child to the generational family.

In turn, respite care can be provided by natural persons interested in being a foster parent who meet the preset conditions. Firstly, a foster parent may only be a person unrelated to the child, permanently residing in the Slovak Republic, with full legal capacity and personal predisposition, in particular in terms of health, personality and morals. The child can be entrusted to joint foster care by spouses. If a minor child is entrusted to foster care by one spouse, the written consent of the other spouse is required. Such consent is not necessary if the spouses do not live in a joint household, the other spouse does not have full legal capacity, or obtaining consent involves an obstacle that is difficult to overcome.

Minors remaining in a joint household with the foster carer are obliged to meet the joint needs of the family with personal assistance and, such

System pieczy zastępczej na Słowacji

Każdy kraj ma uregulowane prawnie warunki opieki nad dzieckiem, które z różnych powodów nie mogą być pod opieką rodziców biologicznych. W Republice Słowackiej obszar ten reguluje ustawa nr. NIE. 36/2005 Kol. Ustawa o rodzinie oraz o zmianie niektórych ustaw. Po przekształceniach domów dziecka w latach, 2000-2004 (Mikloško, Chovancová, Bezáková, 2022) wyróżnia się trzy podstawowe formy sprawowania opieki nad dzieckiem przez inną osobę: • zastępczą opiekę osobistą, • opiekę zastępczą, • opiekę instytucjonalną.

Jeśli chodzi o zastępczą opiekę osobistą nad małoletnim dzieckiem sąd może ją powierzyć osobie fizycznej mającej stałe miejsce zamieszkania na terytorium Republiki Słowackiej, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych, warunki osobiste, zwłaszcza zdrowotne, osobowościowe i moralne oraz prowadzi tryb życia gwarantujący, że będzie sprawował zastępczą opiekę osobistą w interesie małoletniego dziecka. Osoba, której powierzono zastępczą opiekę osobistą nad małoletnim dzieckiem, jest obowiązana sprawować opiekę nad dzieckiem w takim samym zakresie jak rodzice.

Co najmniej raz na pół roku sąd dokonuje oceny sprawowania zastępczej opieki osobistej, we współpracy z organem opieki społecznej nad dzieckiem lub we współpracy z innymi osobami znającymi sytuację małoletniego, w szczególności ocenie podlega jakość opieki nad dzieckiem, a także dokonuje się analizy sytuacji rodziców biologicznych i możliwości powrotu dziecka do rodziny generacyjnej.

Z kolei opieka zastępcza może być sprawowana przez osoby fizyczne zainteresowane pełnieniem funkcji rodzica zastępczego i spełniające ustalone przesłanki. Po pierwsze rodzicem zastępczym mogą być tylko osoby niespokrewnione z dzieckiem, posiadające stałe miejsce zamieszkania na terytorium Republiki Słowackiej, o pełnej zdolności do czynności prawnych oraz predyspozycjach osobistych, w szczególności zdrowotnych, osobowościowych i moralnych. Dziecko może być powierzone wspólnej pieczy zastępczej przez małżonków. W przypadku powierzenia małoletniego dziecka pieczy zastępczej jednemu z małżonków wymagana jest pisemna zgoda drugiego małżonka. Zgoda nie jest konieczna, jeżeli małżonkowie nie mieszkają we wspólnym

minors have income from their own work they are also obliged to have a share in such income. Parents have the right to contact the minor child placed in foster care. If the parents and the foster parent do not agree on the exercise of this right the court will rule on the application of the biological parent or the foster parent. At least once in six months, the court assesses the implementation of foster care, in particular the quality of care for a child in foster care and the child's chances of being returned to his or her biological family.

In the event of the death of one of the spouses entrusted with the foster care of a minor child, the surviving spouse becomes the foster parent. If both the foster parent and the minor child entrusted with foster care agree, the court may, for valid reasons, extend foster care for a maximum of one year after the child has reached the age of majority.

Personal foster care and respite care take precedence over institutional (constitutional) care in the Slovak Republic. Before ordering institutional care, the court is always obliged to examine whether the child can be guaranteed personal foster care or respite care and only if the child's upbringing is seriously threatened or disrupted. Inadequate living or economic conditions of the parents of a minor child are not grounds for placing the child in foster care.

When deciding on institutional care and choosing an institution, the court always takes into account the emotional bonds of the minor children with their parents, siblings and other relatives and the capacity of the institution to create conditions for the preservation of the family and emotional bonds of the children, their parents and siblings.

If the court has ordered institutional care for reasons attributable to the parents the judgment shall also specify a reasonable period of time for the child's parents to adapt their family and social situation to the personal care of the child. If the parents ensure the adaptation of their family and social situation within the set time limit the court will abolish institutional care. If the parents fail to adapt their family and social situation within the prescribed period the court shall initiate, even without a request, proceedings for the entrustment of the child to personal foster care or proceedings for the entrustment of the child to foster care.

gospodarstwie domowym, drugi małżonek nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych lub uzyskanie zgody wiąże się z trudną do pokonania przeszkodą.

Małoletni pozostający we wspólnym gospodarstwie domowym z opiekunem zastępczym jest zobowiązany do zaspokojenia wspólnych potrzeb rodziny przy pomocy osobistej, a jeżeli ma dochód z własnej pracy, także do udziału w tym dochodzie. Rodzice mają prawo kontaktować się z małoletnim dzieckiem, które zostało umieszczone w pieczy zastępczej. Jeżeli oni i rodzic zastępczy nie dojdą do porozumienia w sprawie skorzystania z tego prawa, sąd orzeka na wniosek rodzica biologicznego lub rodzica zastępczego. Co najmniej raz na pół roku sąd ocenia wykonywanie pieczy zastępczej, w szczególności jakość opieki nad dzieckiem w pieczy zastępczej oraz szanse powrotu dziecka do rodziny biologicznej.

W przypadku śmierci jednego z małżonków, któremu powierzono pieczę zastępczą nad małoletnim dzieckiem, rodzicem zastępczym zostaje małżonek pozostały przy życiu. Jeżeli rodzic zastępczy i małoletnie dziecko, któremu powierzono pieczę zastępczą, wyrażą na to zgodę, sąd może z ważnych powodów przedłużyć pieczę zastępczą maksymalnie o rok po osiągnięciu pełnoletności.

W Republice Słowackiej zastępcza opieka osobista i opieka zastępcza mają pierwszeństwo przed opieką instytucjonalną (konstytucyjną). Przed zarządzeniem opieki instytucjonalnej sąd zawsze jest zobowiązany zbadać, czy dziecku nie można zagwarantować zastępczej opieki osobistej lub opieki zastępczej i tylko w sytuacji, gdy wychowanie dziecka jest poważnie zagrożone lub zakłócone. Nieodpowiednie warunki bytowe lub majątkowe rodziców małoletniego dziecka nie są przesłanką do umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

Decydując o opiece instytucjonalnej i wyborze placówki, sąd zawsze bierze pod uwagę więzi emocjonalne małoletniego dziecka z rodzicami, rodzeństwem i innymi bliskimi osobami oraz możliwości placówki w zakresie tworzenia warunków dla zachowania więzi rodzinnych i uczuciowych dziecka, jego rodziców i rodzeństwa.

Jeżeli sąd zarządził opiekę instytucjonalną z przyczyn leżących po stronie rodziców, w orzeczeniu określa również rozsądny termin, jaki rodzice dziecka mają na dostosowanie swojej sytuacji rodzinnej i socjalnej do osobistej opieki nad dzieckiem. Jeżeli rodzice zapewnią sobie

Constitutional (institutional) care can be abolished especially if the minor child can be entrusted with personal foster care or respite care, or if the reasons for which such care was ordered have ceased.

Statistics are significant, which is why the information on the number of children placed in each form of care between 2015 and 2022 is presented in the table below.

przystosowanie swojej sytuacji rodzinnej i socjalnej w wyznaczonym terminie, sąd zniesie opiekę instytucjonalną. Jeżeli rodzice nie zapewnią w wyznaczonym terminie przystosowania swojej sytuacji rodzinnej i socjalnej, sąd wszczyna, nawet bez wniosku, postępowanie w sprawie powierzenia dziecku osobistej opieki zastępczej lub postępowanie w sprawie powierzenia dziecka opiece zastępczej.

Opieka konstytucyjna (instytucjonalna) może zostać zniesiona zwłaszcza wtedy, gdy małoletniemu dziecku można powierzyć zastępczą opiekę osobistą lub opiekę zastępczą albo ustały przyczyny, dla których została ona zarządzona.

Istotne znaczenie mają dane statystyczne, dlatego też informacje dotyczące liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych formach opieki w latach 2015-2022 prezentuje tabela poniżej.

Table 1. The number of children placed in institutions in the Slovak Republic between 2015 and 2022

Tabela 1. Liczba dzieci umieszczonych w placówkach w Republice Słowackiej w latach 2015-2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Personal foster care / Zastępcza opieka osobista	6484	6518	634	6634	6820	6879	7042	7052
Respite care / Opieka zastępcza	1847	1719	1548	1390	1256	1183	1118	1014
Constitutional care / Opieka konstytucyjna	4622	4744	4583	4747	4898	4496	4456	4492

Source: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/rocne-vykazy-mpsvr-sr/rocne-vykazy-v12-mpsvr-sr-o-vykonavani-opatreni-socialnopravnej-ochrany-deti-a-socialnej-kuratorzy-2008-2009-2010-2011.html?page_id=77297

Źródło: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/rocne-vykazy-mpsvr-sr/rocne-vykazy-v12-mpsvr-sr-o-vykonavani-opatreni-socialnopravnej-ochrany-deti-a-socialnej-kuratorzy-2008-2009-2010-2011.html?page_id=77297

The data in the table shows that the goal of foster care is to gradually work towards reducing the number of children in childcare facilities. This has been particularly pronounced since 2020 when that number diminished by approx. 8% when compared to the 2019 figure. It has remained similar since 2020 though. There has also been a steady downward trend when it comes to the number of established foster carers. Their number diminished by approx. 40% between 2015 and 2022.

The types of benefits to which caregivers are entitled sometimes have a key role in determining the establishment of some form of foster care, which stems from Act no. 627/2005 Col. on contributions to support foster childcare as amended by the Act No. 561/2008 Col. The Act mentions:

Z danych zamieszczonych w tabeli wynika, iż celem pieczy zastępczej jest stopniowe dążenie do zmniejszenia liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Co szczególnie widoczne jest od 2020 roku, kiedy to w porównaniu z 2019 rokiem liczba ta zmniejszyła się o około 8%. Natomiast od 2020 roku utrzymuje się na podobnym poziomie. Stale widoczna jest również tendencja spadkowa stanowionych opiek zastępczych. Na przestrzeni lat 2015-2022 ich liczba maleje o około 40%.

Kluczową rolę niejednokrotnie decydującą o powstaniu jakiejś formy pieczy zastępczej mają rodzaje świadczeń przysługujących opiekunom, co wynika z ustawy nr. 627/2005 Kol. w sprawie składek na wsparcie zastępczej opieki nad dziećmi w brzmieniu zmienionym ustawą nr. 561/2008 Kol. Wymieniane są tam:

- one-time contribution for the benefit of the child in the form of clothing, footwear, hygiene items, necessary furniture and other items to meet the child's needs, amounting to €829.86;
- one-time contribution for the benefit of the child upon the end of foster care to support the child's independence, amounting to €1091.80;
- cyclical contribution per child, mainly to cover the costs of food, upbringing, education and housing of the child, for children up to the age of 10 – €214.10/month, children aged between 10 and 15 – €246.20/month, children aged more than 15 – €267.60/month; if the child has an income an allowance equal to the difference between the allowance amount and the child's income is paid;
- multiple contributions for the benefit of a foster parent if they have personally cared for at least one child, have their permanent residence in the territory of the Slovak Republic and do not provide foster care in a childcare institution – €208.80 monthly. If that person takes care of siblings the contribution is increased by €104.40 (2 siblings), €208.80 (3 siblings), €313.10 (4 siblings), €417.50 (5 siblings), €521.80 (6 siblings), €626.20 (7 or more siblings);
- special multiple contribution for a foster parent if the child in foster care has an officially recognised severe disability – €256.90 / month;
- child allowance to cover increased expenses to meet the child's health-related or special needs (e.g. medicines, medical aids, special teaching aids), artistic activities (expenses for art materials, other materials, performances), sport-related needs (sports equipment, training, participation in sports competitions) – not more than €500.00 per calendar year;
- foster parent education allowance to support the lifelong education of a foster parent in order to complete, renew, extend or deepen their knowledge of the child's needs and rights, knowledge or skills in childcare or in dealing with stressful situations in the family, as well as other knowledge and skills needed to improve the quality of childcare – not more than €100.00 per calendar year.
- jednorazowy wkład na rzecz dziecka w postaci odzieży, obuwia, artykułów higienicznych, niezbędnych mebli i innych rzeczy służących zaspokojeniu potrzeb dziecka w wysokości – 829,86 €;
- jednorazowa składka na rzecz dziecka po zakończeniu opieki zastępczej na wsparcie jego samodzielności – 1091,80 €;
- składka cykliczna na dziecko, głównie na pokrycie kosztów: wyżywienia, wychowania, nauki i mieszkania dziecka, na dziecko do lat 10 – 214,10 €/m-c, od 10 do 15 lat – 246,20 €/m-c, powyżej 15 r.ż. – 267,60 €/m-c, jeżeli dziecko ma dochód, wypłacany jest zasiłek w wysokości różnicy między kwotą zasiłku a dochodem dziecka;
- wielokrotne składki na rzecz rodzica zastępczego, jeżeli osobiście opiekował się przynajmniej jednym powierzonym dzieckiem, ma stałe miejsce zamieszkania na terytorium Republiki Słowackiej, nie sprawuje opieki zastępczej w placówce opiekuńczo-wychowawczej otrzymuje 208,80 € miesięcznie. Składkę tę zwiększa się, jeśli opiekuje się rodzeństwem o kwotę 104,40 € (2 rodzeństwa), 208,80 € (3 rodzeństwa), 313,10 € (4 rodzeństwa), 417,50 € (5 rodzeństwa), 521,80 € (6 rodzeństwa), 626,20 € (7 lub więcej rodzeństwa);
- specjalna wielokrotna składka na rzecz rodzica zastępczego, jeżeli dziecko powierzone opiece zastępczej ma orzeczony znaczny stopień niepełnosprawności, 256,90 €/ m-c;
- zasiłek na dziecko na pokrycie zwiększonych wydatków, przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb dziecka związanych ze stanem zdrowia lub specjalnymi potrzebami (np. leki, pomoce medyczne, specjalne pomoce dydaktyczne), na działalność artystyczną (wydatki na materiały plastyczne, inne materiały, występy), potrzeby sportowe (sprzęt sportowy, przygotowanie, udział w zawodach sportowych) nie więcej niż 500,00 € na rok kalendarzowy;
- zasiłek na kształcenie rodzica zastępczego przeznaczony na wsparcie całościowego kształcenia rodzica zastępczego, mającego na celu uzupełnienie, odnowienie, poszerzenie lub pogłębienie wiedzy o potrzebach dziecka oraz o prawach dziecka, wiedzy lub umiejętności z zakresu opieki nad dzieckiem lub z zakresu rozwiązywania sytuacji

stresowych w rodzinie oraz innej wiedzy i umiejętności potrzebnych do poprawy jakości opieki nad dzieckiem, nie więcej niż 100,00 € na rok kalendarzowy.

Foster care system in Poland

The current foster care system consists of family and institutional care. Forms of care within a family include foster families (related; non-professional; professional, including families acting as family emergency, as well as specialist and family foster homes). Institutional forms comprise educational care facilities, regional care and therapy centres and intervention pre-adoption centres. An educational care facility can provide educational care in terms of socialization, intervention, specialist therapeutic activities or family. An educational care facility can combine the functions of different facilities (the Family Support and Foster Care Act of 9 June 2011).

A child can be placed in one of the forms of foster care for not longer than until the age of majority. A person who has reached the age of majority while in foster care may stay with the current foster family, in the family foster home, educational care facility or regional care and therapy centre subject to the consent of the foster family, the family foster home manager, the director of the educational care facility or the director of the regional care and therapy centre, respectively, but no longer than until the completion of 25 years of age, if the person is at school, is a university student; is studying with an employer for the purpose of vocational preparation; is attending courses if their completion is in accordance with an individual programme of self-empowerment; has a certificate in evidence of a significant or moderate degree of disability (art. 37 of the Family Support and Foster Care Act of 9 June 2011).

Pursuant to the above-mentioned Act, a foster family or a family-type children's home is formed by spouses or an unmarried person with whom a child is placed in foster care. A related foster family is comprised of spouses or a person who is not in a relationship and is an ascendant or a sibling of the child. The function of a foster family and the running of a family-type children's home may be entrusted to individuals who guarantee proper fostering, are not and have not been deprived of parental authority, and their parental authority is not limited or suspended, who fulfil

System pieczy zastępczej w Polsce

Na obecny system pieczy zastępczej składa się piecza rodzinna i instytucjonalna. Wśród form rodzinnych wymienia się: rodziny zastępcze (spokrewnione; niezawodowe; zawodowe, w tym pełniące funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistyczne oraz rodzinne domy dziecka). Zaś na formy instytucjonalne składają się: placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne. Placówka opiekuńczo-wychowawcza może być prowadzona jako placówka opiekuńczo-wychowawcza typu: socjalizacyjnego; interwencyjnego; specjalistyczno-terapeutycznego; rodzinnego. Placówka opiekuńczo-wychowawcza może łączyć zadania placówek (Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r.).

Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia pełnoletności. Osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, może przebywać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej za zgodą odpowiednio rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka, dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej albo dyrektora regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25. roku życia, jeżeli: uczy się w szkole; uczy się w uczelni; uczy się u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego; uczy się na kursach, jeżeli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia; legitymuje się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (art. 37, Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r.).

Zgodnie z w/w ustawą rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, u których umieszczono dziecko w celu sprawowania nad nim pieczy zastępczej. Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku, będąca wstępnym lub

their maintenance obligation where such an obligation results from an enforcement order, are not limited in their legal capacity; are capable of taking proper care of the child, which is confirmed by a medical certificate in evidence of their health condition and an opinion on their predisposition and motivation to perform the function of a foster family or to run a family-type children's foster home; they have to reside on the territory of the Republic of Poland with the reservation in the case of foreigners that their residence has to be legal; they will ensure appropriate living and housing conditions enabling the child to satisfy his or her individual needs and they cannot be listed in the database of the Register of Sexual Offenders. The function of a non-professional or professional foster family and the management of a family-type children's home can be entrusted to individuals who have not been convicted of an intentional crime by a final judgment. In the case of a non-professional foster family, at least one person forming the family must have a regular source of income (Family Support and Foster Care Act of 9 June 2011).

The number of the different forms of care and children in their care varies greatly and has been dependent on the many changes in the foster care system in recent years. The data is presented in Table 2.

rodzeństwem dziecka. Pełnienie funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które: dają rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej; nie są i nie były pozbawione władzy rodzicielskiej, oraz władza rodzicielska nie jest im ograniczona ani zawieszona; wypełniają obowiązek alimentacyjny – w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do nich wynika z tytułu egzekucyjnego; nie są ograniczone w zdolności do czynności prawnych; są zdolne do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem, co zostało potwierdzone: zaświadczeniem lekarskim o stanie zdrowia oraz opinią o posiadaniu predyspozycji i motywacji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka; przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, z tym że w przypadku cudzoziemców ich pobyt jest legalny; zapewnią odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające dziecku zaspokajanie jego indywidualnych potrzeb; nie figurują w bazie danych Rejestru Sprawców Przeszłości na Tle Seksualnym. Pełnienie funkcji rodziny zastępczej niezawodowej lub zawodowej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. W przypadku rodziny zastępczej niezawodowej co najmniej jedna osoba tworząca tę rodzinę musi posiadać stałe źródło dochodów (Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r.).

Liczebność poszczególnych form opieki i ich wychowanków jest bardzo zróżnicowana i warunkowana licznymi zmianami w systemie pieczy zastępczej w ostatnich latach. Dane prezentuje tabela nr 2.

Table 2. The number of children in individual forms of foster care in Poland between 2015 and 2021

Tabela 2. Liczba dzieci umieszczonych w poszczególnych formach pieczy zastępczej w Polsce w latach 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Total foster families / Rodziny zastępcze ogółem	53604	52822	52049	51136	50929	50739	51249
Family-type children's homes / Rodzinne domy dziecka	3162	3328	3712	4016	4500	4747	5108
Total care and educational facilities / Placówki opiekuńczo-wychowawcze - ogółem	18655	17243	16553	16337	16325	15688	15575
Intervention pre-adoption centres / Interwencyjne ośrodki preadopcyjne	43	52	57	49	34	37	49
Regional care and therapeutic facilities / Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	178	219	246	269	309	304	307

Source: Statistical Yearbook of the Republic of Poland, GUS, 2015–2022, Table: Rodzinna Piecza Zastępcza; Table: Instytucjonalna Piecza Zastępcza, p. 390–394; Mały Rocznik Statystyczny Polski, 2020, Table: Instytucjonalna piecza zastępcza, p. 231; Table: Rodzinna piecza zastępcza, p. 229–230 (own elaboration).

Źródło: Rocznik Statystyczny RP, GUS, 2015–2022, Tabl. Rodzinna Piecza Zastępcza; Tabl. Instytucjonalna Piecza Zastępcza, s. 390–394; Mały Rocznik Statystyczny Polski, 2020, Tabl. Instytucjonalna piecza zastępcza, s. 231; Tablica. Rodzinna piecza zastępcza, s. 229–230 (opracowanie własne).

According to the statistics, various types of foster families are the prevailing form of foster care. However, their number increases and decreases and is constantly inadequate to meet needs. Polish legislation shows that the emphasis is on the elimination of institutional care in favour of the development of family care, which also translates into a decreasing number of foster care facilities and a growing number of family foster homes each year.

The types of benefits to which foster parents and family foster carers are entitled are also worth examining, as these often determine the quality of life of foster families or family foster homes. For each child placed there is a maintenance allowance, not less than the amount: PLN 660/month in the case of a child in kinship placement; PLN 1000/month in the case of a child placed in a professional foster family, non-professional foster family or a family-type children's home (art. 80).

The foster family and the manager of a family-type children's home are entitled to an allowance of no less than PLN 200 per month for a child with a disability certificate or a certificate in evidence of a significant or moderate degree of disability to cover the increased costs of maintenance of that child; a similar allowance is available for a child placed on the basis of the Act of 9 June 2022 on the support and re-socialisation of minors (art. 81).

Z danych statystycznych wynika, iż dominującą formą pieczy zastępczej są rodziny zastępcze różnego typu. Jednak ich liczba raz wzrasta, raz maleje i jest ciągle nieadekwatna do potrzeb. Z polskich uregulowań prawnych wynika, że nacisk kładziony jest na likwidację pieczy instytucjonalnej na rzecz rozwoju pieczy rodzinnej, co też przekłada się na malejącą corocznie liczbę placówek opiekuńczo-wychowawczych i rosnącą liczbę rodzinnych domów dziecka.

Warto również przeanalizować rodzaje świadczeń przysługujących rodzicom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka, ponieważ to one niejednokrotnie warunkują jakość życia rodzin zastępczych czy rodzinnych domów dziecka. I tak, na każde umieszczone dziecko, przysługuje świadczenie na pokrycie kosztów jego utrzymania, nie niższe niż kwota: 660 zł/m-c – w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej spokrewnionej; 1000 zł /m-c – w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej zawodowej, rodzinie zastępczej niezawodowej lub rodzinnym domu dziecka (art.80).

Rodzinie zastępczej oraz prowadzącemu rodzinny dom dziecka na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności przysługuje dodatek nie niższy niż kwota 200 zł/m-c na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania tego dziecka, podobny dodatek przysługuje na dziecko umieszczone

A starost can grant the following allowances to a foster family and a manager in charge of a family-type children's home:

- 1) Co-funding of holidays away from the child's place of residence;
- 2) An allowance to cover:
 - a) necessary costs related to the needs of the placed child – once,
 - b) costs related to the occurrence of random events or other occurrences impacting the quality of provided care – once or periodically.

A non-professional or professional foster family can receive funds for the maintenance of the premises in a multi-family building or a single-family building in the amount equal to the costs incurred by the non-professional or professional foster family for rent, rental fees, charges for electricity and heating, fuel, water, gas, collection of solid and liquid waste, a community antenna, TV and radio subscriptions, telecommunication services and related utility costs, calculated by dividing the total amount of such costs by the number of individuals living on the premises or in the single-family house and multiplying it by the number of children and persons who have reached the age of majority while in foster care (art. 83).

Comparative analysis of foster care systems in Poland and Slovakia

Both countries practice deinstitutionalisation, i.e. the placement of children from dysfunctional families in family-type care in the first instance. Slovakia has a much less developed foster care system as it offers three possible solutions: personal foster care, respite care and institutional care, while Poland offers more options both in terms of family forms and institutional forms of care. However, both countries emphasise analysing the family situation of the foster child and making it possible to return to the natural family environment when changes in the generational family occur.

A few differences can be observed, for example, minors remaining in a joint household with the foster carer in the Slovak Republic are

na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (art. 81).

Rodzinie zastępczej oraz prowadzącemu rodzinny dom dziecka starosta może przyznać:

- 1) dofinansowanie do wypoczynku poza miejscem zamieszkania dziecka;
- 2) świadczenie na pokrycie:
 - a) niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka – jednorazowo,
 - b) kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki – jednorazowo lub okresowo.

Rodzina zastępcza niezawodowa i zawodowa może otrzymywać środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego w wysokości odpowiadającej kosztom ponoszonym przez rodzinę zastępczą niezawodową albo zawodową na czynsz, opłaty z tytułu najmu, opłaty za energię elektryczną i ciepłą, opał, wodę, gaz, odbiór nieczystości stałych i płynnych, antenę zbiorczą, abonament telewizyjny i radiowy, usługi telekomunikacyjne oraz związanym z kosztami eksploatacji, obliczonym przez podzielenie łącznej kwoty tych kosztów przez liczbę osób zamieszkujących w tym lokalu lub domu jednorodzinnym i pomnożenie przez liczbę dzieci, osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej (art. 83).

Analiza porównawcza systemów pieczy zastępczej w Polsce i na Słowacji

W jednym i drugim kraju mamy doczynienia z deinstytucjonalizacją czyli umieszczaniem dzieci z rodzin dysfunkcyjnych w pierwszej kolejności w pieczy o charakterze rodzinnym. Słowacja ma zdecydowanie mniej rozbudowany system pieczy zastępczej, bowiem kraj ten oferuje trzy możliwe rozwiązania, a mianowicie: zastępczą opiekę osobistą; opiekę zastępczą; opiekę instytucjonalną, natomiast Polska oferuje więcej rozwiązań zarówno jeśli chodzi o formy rodzinne jak i instytucjonalne. Niemniej jednak w obu krajach nacisk kładzie się na analizę sytuacji rodzinnej wychowanka i umożliwia powrót w naturalne środowisko rodzinne, w przypadku pojawienia się zmian w rodzinie generacyjnej.

obliged to meet the joint needs of the family with personal assistance and, such minors have income from their own work they are also obliged to have a share in such income. There is no such provision in the Polish regulations. In addition, adults raised in foster care in Slovakia can extend their stay in that environment for a maximum of one year with the consent of the foster parent and only for good reasons. In Poland, such arrangements can be extended up to the age of 25 in strictly defined situations.

Differences are also visible in terms of the requirements for foster carers: there are far more of such requirements in the Polish foster care system than in Slovakia. One of the conditions imposed on prospective foster parents in Poland is that they must have an income (source of sustenance) and adequate housing and living conditions. In addition, a medical certificate certifying foster carers' health is required (and such conditions are not imposed on foster carers in Slovakia).

The financing of family forms of foster care is also slightly different. Different child maintenance rates have been introduced in Slovakia depending on the age of the child. The idea seems justified because maintenance costs are different for a young child and for a teenager. In addition, if the child has an income an allowance equal to the difference between the allowance amount and the child's income is paid. The remuneration of foster carers is also varied depending on the number of children in their care. The distinction starts with just one child and ends with seven. It is thus assumed that a maximum of seven children are placed in family care in Slovakia. The parents are also entitled to the child allowance to cover increased expenses to meet the child's health-related or special needs (e.g. medicines, medical aids, special teaching aids), artistic activities (expenses for art materials, other materials, performances) or sport-related needs (sports equipment, training, participation in sports competitions). Unfortunately, there is no such funding in the Polish system and, as the research demonstrates (Ruszkowska, 2022, 2023), there is a noticeable lack of financial support for gifted and talented children.

The Slovak system also provides for an allowance for the foster parent's education in order to complete, renew, extend or deepen their knowledge of the child's needs and rights,

Zauważyć można jednak kilka różnic, a mianowicie w Republice Słowackiej małoletni pozostający we wspólnym gospodarstwie domowym z opiekunem zastępczym jest zobowiązany do zaspokojenia potrzeb rodziny przy pomocy osobistej, a jeżeli ma dochód z własnej pracy, także do udziału w tym dochodzie. Takiego zapisu nie ma w regulacjach polskich. Ponadto na Słowacji w przypadku pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej ich pobyt w tym środowisku można przedłużyć maksymalnie o jeden rok za zgodą rodzica zastępczego i tylko z ważnych powodów. Natomiast w Polsce w ściśle określonych sytuacjach ten pobyt można wydłużyć nawet do 25 r. ż.

Różnice widoczne są także w kwestii wymogów stawianych opiekunom zastępczym, w polskim systemie opieki zastępczej jest ich zdecydowanie więcej niż na Słowacji. W naszym kraju jednym z warunków stawianych przyszłym rodzicom zastępczym jest wymóg posiadania dochodu (źródła utrzymania) oraz odpowiednich warunków mieszkaniowych i bytowych. Ponadto wymagane są zaświadczenia lekarskie o stanie zdrowia umożliwiającym sprawowanie pieczy zastępczej (a tego typu warunków nie stawia się opiekunom zastępczym na Słowacji).

Nieco inaczej kształtuje się również kwestia finansowania form rodzinnych. Na Słowacji wprowadzono różne stawki na utrzymanie dziecka, co uzależniono od jego wieku. Ten pomysł wydaje się być zasadny, inaczej bowiem rozkładają się koszty utrzymania małego dziecka, a inaczej nastolatka. Ponadto jeżeli dziecko ma dochód, wypłacany jest zasiłek w wysokości różnicy między kwotą zasiłku a dochodem dziecka. Widoczne są też zróżnicowane wynagrodzenia opiekunów zastępczych w zależności od liczby dzieci przebywających pod ich opieką. Rozróżnienie to rozpoczyna się już od jednego wychowanka a kończy na siedmiorgu. Zatem na Słowacji przyjmuje się, że do pieczy rodzinnej trafia maksymalnie siódemka wychowanków. Ponadto rodzicom przysługuje zasiłek na dziecko na pokrycie zwiększonych wydatków, przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb dziecka związanych ze stanem zdrowia lub specjalnymi potrzebami (np. leki, pomoce medyczne, specjalne pomoce dydaktyczne), na działalność artystyczną (wydatki na materiały plastyczne, inne materiały, występy), potrzeby sportowe (sprzęt sportowy, przygotowanie, udział w zawodach sportowych). Niestety nie ma takich środków w systemie polskim i jak pokazują badania (Ruszkowska, 2022,

knowledge or skills in childcare or in dealing with stressful situations in the family, as well as other knowledge and skills needed to improve the quality of childcare. This type of training is also required in the Polish system but there are no legal regulations on how such training is supposed to take place and who would bear the costs.

2023) widoczny jest brak wsparcia finansowego chociażby w przypadku dzieci zdolnych i uzdolnionych.

W systemie słowackim wykazywany jest także zasiłek na kształcenie rodzica zastępczego, mającego na celu uzupełnienie, odnowienie, poszerzenie lub pogłębienie wiedzy o potrzebach dziecka oraz o prawach dziecka, wiedzy lub umiejętności z zakresu opieki nad dzieckiem lub z zakresu rozwiązywania sytuacji stresowych w rodzinie oraz innej wiedzy i umiejętności potrzebnych do poprawy jakości opieki nad dzieckiem. Oczywiście tego typu kształcenie jest wymagane również w systemie polskim, jednakże nie ma uregulowań prawnych w jaki sposób te szkolenia miałyby się odbywać i kto będzie ponosił koszty.

References:

1. Badora, S., Basiaga, J. (2014). O trudnych doświadczeniach podopiecznych zawodowych rodzin zastępczych. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, vol 13* nr 4, s. 116-137.
2. Gajewska, G. (2021). Troska o dziecko troską o jego opiekunów. Piecza zastępcza i adopcja w warunkach pandemii. Porównanie wyników sondaży 2021 i 2009. *Roczniki Pedagogiczne, Tom 13(49)*, numer 4, s. 119-136, DOI: <http://doi.org/10.18290/rped21134.10>
3. Kolankiewicz, M. (2022). *Placówki opiekuńczo-wychowawcze. Historia i współczesność*. Warszawa: Difin.
4. Matejek, J. (2015). Rodzina zastępcza spokrewniona jako środowisko wychowawcze. *Roczniki Pedagogiczne, t. 7(43)*, nr 4, s. 119-139, DOI: [http://dx.doi.org/10.18290/rped.2015.7\(43\).s.4-8](http://dx.doi.org/10.18290/rped.2015.7(43).s.4-8).
5. Mikloško, J., Chovancová Bezáková, E. (2022). *20 rokov transformácie systému náhradnej starostlivosti na Slovensku*. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar.
6. Ruszkowska, M. (2013). *Diagnoza rodzin zastępczych w obliczu dylematów współczesności*. Warszawa: CRZL.
7. Ruszkowska, M. (2022). *Instytucjonalna piecz zastępcza wobec zdolnych podopiecznych*. Biała Podlaska: Wydawnictwo Akademii Białskiej Nauk Stosowanych.
8. Ruszkowska, M., Zmysłowska, M. (2023). Academic Functioning of Gifted Students in Foster Care. *Journal of Modern Science*, 51(2):506-527, DOI: <https://doi.org/10.13166/jms/166470>.
9. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r., Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887z późn. zm.
10. Zákon č. č. 36/2005 Z. z. Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
11. Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa v znení zákona č. 561/2008 Z. z.
12. https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/rocne-vykazy-mpsvr-sr/rocne-vykazy-v12-mpsvr-sr-o-v-ykonavani-opatreni-socialnopravnej-ochrany-deti-a-socialnej-kurately-2008-2009-2010-2011.html?page_id=77297.